

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A Debreceni Protestáns Lap
könyvnyomdája Debrecen,
Nyomtató-utca 9. sz. A hova a
lap szétküldésére vonatkozó fel-
szólamlások küldendők. Minden-
nemű nyomdai munkákat felvál-
lalunk és jutányos áron végezzük.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél ívén.
Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.
Hirdetések jutányos áron közöltnak.
Egyes szám ára 30 fillér.

A szerkesztőség és kiadóhivatal
Debrecen, Nyomtató-utca 9. sz.
A hova a lap szellemi és anyagi
ügyeire vonatkozó összes közle-
mények, kéziratok, előfizetési
és hirdetési díjak küldendők.

Farsangban.

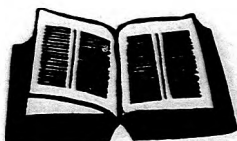
Zajosan, fényesen farsangol a világ. Farsangol a világ estétől reggelig: mikor az égbol-
tozat királyának, a napnak látható, szemrehányó tekintetere megnémul a farsangi zaj, elsáppad a
farsangi fény. Óh még ma is vannak jókedvű emberek! A léhaság talán még a pokolban is far-
sangol: ha megengedik az ördögök.

Én most elfordulok e farsangolástól. Nem azért, mintha fásult volna szívem és nem
volna fogékony az öröme. Nem is azért mintha sötét eiötélettel kárhoztatnék minden földi vi-
gasságot. Ha ezt cselekedném: akkor nem volnék a názárethi Jézusnak szolgálja. Mert Jézus a
földnek örömvirágai közül csak a mérgeseket szaggatja ki, de az ártatlanokat az ég harmatával
öntözi meg. Az öröme mezejére sem azért jött a kánai Csodatevő, hogy eltöröljön, hanem azért,
hogy betöltsön. És én, az Urnak szolgálja csupán azért fordulok el most a farsangoló világtól:
mert most nem látom az emberiség állapotával összeillőnek a farsangi kedvet. Milyen irtózatos
nyomor mindenfelé! Különösen itt ebben a mi szegény, százszor szegény; mert minden tekin-
tetben romlásnak indult magyar hazánkban.

Farsangoljon akinek van kedve! Az én szívem el van keseredve! Bálteremben csillár
csillog: én a sötét viskók fagyos éjszakáját látom. Bálteremben zene zendül: én az éhezők és
fázók zokszavát hallom. Bálteremben selyem suhog: az én lelkemben a koldus rongya kiált. Bál-
teremben gyémántok szikráznak: az én szemembe a nyomor bús arcára fagyott könnycseppek
csillognak.

Emberek: ha szívetek van: most ne farsangoljatok! Farsang helyett most böjtöt tartsa-
tok! El a fényvel, a zenével, a selyemmel, a gyémánttal! Sirjatok darócban, porban és hamu-
ban! Sirjatok és imádkozzatok! Mert nagy betegünk van. Mi magunk vagyunk betegek. A világ,
az emberiség, az ország és a nép nagyon beteg, nagyon beteg! Hol vannak a gyógyító szerek?
És hol vannak az orvosok?

Jánosi Zoltán.

Az egyetemi törvény-tervezet.

Népmeséink sokat tudnak elvarázsolt királykisasszonyokról, a kik hosszú-hosszú évekig várják a megszabadítókat, a kik nagy nehézségekkel, ezer veszéllyel megküzdve, sokszor csak állhatatos kitartással feloldják a varázslatot és dicsőséget nyernek.

A nemzeti legendák is tudnak ilyen félig mithikus hősökről, a kik vagy soha meg nem halnak, vagy a sírjukból is visszatérnek, de egyszer eszméikkel együtt újra születnek.

Barbarosa a német hegyek valamelyik barlangjában várja a nagy germán világ valóra váltát. László király koporsójából is kiszáll, Csaba vitézei állandóan vissza-vissza térnek.

A nagy megtartó eszméknek hordozói és jelképei e diés és regefénnyel körülnőtt alakok. A nagy megtartó eszméknek, melyek a sírba temetve, a napirendről levéve is élnek és tovább nőnek, míg egyszer csak valóra válnak. Ilyen a mi álmunk, reménykedésünk, tervezgetésünk a debreceni egyetem felől is.

Hasztalan került le a múlt tavaszi kerületi végzéssel a napirendről. Hasztalan szakadt meg az egyetemi bizottság működése. A közvélemény naiv hittel csügg rajta és újabb-újabb áldozattal próbálja megváltani és az elalvó lángot élesztetni.

A szent tüzet, mely egyszer felgyuladt nem

lehet eloltani. Majd egyik, majd másik nagy alföldi városban vet az lobot.

Az elvarázsolt királyleányért, hol gazdag lelkesek, hol lelkesedésben gazdag szegények szállanak sikra.

S mindinkább általánossá válik a hit, hogy a debreceni egyetemnek meg kell valósúlnia.

Vagy kételkedhetnénk-e tovább, midőn a kis egyházak és azoknak buzgó lelkészei, világi férfiai egymásután kelnek fel és bizonyosságot tesznek mellette?

A lapok egymásután jelentik és jegyzik fel ez újabb bizonyosságokat. A szatmárudvari, más hasonló sorsban ezer nyomorusággal küzdő egyházak adományával együtt jönnek a nagyecsed i kisujszállási egyházak több ezer koronás alapítványai. Egy ref. lelkész és neje évi jövedelmök tizedét teszik le az oltárra. Az Ur, ki maga is a sötét sírban feküdt egykoron, mind látja ezeket s úgy ítél felőlök mint a szegény filléréről, mely a templom perselyébe hullt.

Mind e jelek egy szebb jövődö zálogai, melynek hajnal hasadását a napokban megjelent egyetemi törvényjavaslat is mutatja.

* * *

Nem táplálók vérmes reményeket a közoktatásügyi miniszterium közreadott munkálatára vonatkozólag. Ilyen feldult közviszonyok között

TÁRCA.

Az angol falu.

Rajza a falusi papnak, a ki nem hasoló ezen typushoz. — A rendellen parish (egyházközség). — Az angol egyház falusi papjáról való ellenséges rajzok, viszonya a farmerkekhez (belső gazdákhöz) és a parish disszenteriehez (más felekezetekhez).

(Folytatás és vége.)

Azon parishok helyzete, a melyekben az ott lakó pap nem használja fel sokszerű befolyását, a mivel a jóra rendelkezik, és vagy elhanyagolja vagy rosszul érti helyzetének világos kötelmeit, a legvilágosabb példa a papi befolyás kiterjedésére. Az a falusi pap, a kit eddigelé szemügyre vettünk, lelkiismeretes, érzékeny angol ur, a ki óhajtja megtenni kötelességét Isten és felebarátja iránt, nem táplál végletes nézeteket és nem hajlandó a theologiai szörszálhasogatás szálai közé bonyolódni. Parishában él a tizenkét hónap közül tizben és úgy találja, hogy a nyolc vagy kilenc heti változás, a melyet így megenged magának, frisebbé és képesebbé teszi őt a munkára, ha visszatér. De a mint vannak távol élő squirok, vannak távol élő papok is, és ezek két vagy három typushoz tartoznak. Van olyan pap, a kinek veleszületett ellenszenve van a falusi élet ellen és a kinek két vagy három férjhez adandó leánya van és ugyanan-

nyi neveltetendő fia és divatos, vagyonos felesége. Az érdemes pár arra a határozatra jön, hogy nem állják ki tovább, a leányoknak mind ki kell menni a nagy világba; esinos leányok, jó leányok: de micsoda kilátásuk lehet arra, hogy férjet találjanak a sweet-auburni remeteségben! Aztán a fiuknak iskolába kell menni, de az iskoláztatás olyan drága! Azután az asszonyság sokkal inkább, mint valaha, megvan győződve, hogy az égalj nem jó neki: s a mi férjét illeti, világosan hallotta csúnya, száraz köhögését, a melyre pedig ügyelni kell, és a mely éjjel virrasztáskor szállott ki a tiszteletes melléből. Jelentést tesznek róla a püspöknek, vagy egy személyes találkozás kerestetik ő Lordságával és a pap és a családja engedélyt kap egy évi távozásra. Ezen idő elmulta után a kérelem, ugyanazon kényszerítő okokkal támogatva, megújítattatik és a távolléti engedély kiterjesztetik. A helyettesítő lelkész, a ki időközben a sweet-auburni paplakra költözködött, egyike azon szintelen személyeknek, a kikben bővelkedik Anglia, a kik képesek megtenni a hely kötelességét határozatlan időre egy kis fizetésért, a kitünő kert hasznáért, a mérsáros husának olesóságáért és a hely egészséges voltáért. Az istenisztelet unott, gyors módú. Egyik vasárnapról a másikra kisebb és kisebb lesz a gyülekezetlátogatás, a melyet a helyettes lelki gondzásban hétköznapon kellene végeznie, alig fordult elő és minden iránylat az eredeti pogánykorba való visszaesés felé tart.

Igy megy ez évről-évre. Egy napon jön a hir,

még tételes intézkedés is csak egy jobb jövőnek zenéje lehetne. A magyar közoktatás és művelődés vezetőinek kezdeményezését és programját azonban viszonyaink közt is fontosnak itélem, és az a nézetem, hogy ez a törvényjavaslat nekünk is egyenesen a segítségünkre jön. Az a nagy kő, mely eddig a debreceni egyetem felállításának útjában feküdt az anyagi nehézségek mellett főleg az állami elismerésnek bizonytalanságában állott. Ez a nehézség megvan oldva. Ha eddig kétkedtünk volna felsőbb szentesítést nyert törvényeinkben, most már világosan olvashatjuk e törvényjavaslatban is, hogy egyetemeket, egyetemi főiskolákat egyházak is állíthatnak (10. §.) Ezt a jogot, mihelyt ennek megvalósításához erőnk és tehetségünk van, mi is akadálytalanul gyakorolhatjuk s ezeknek az egyetemeknek és az azok által kiállított tanuimányi bizonylatoknak az állami egyetem által kiállítottokkal hasonló érvényök lesz (14. §.) Adhatnak doktori és annak előfeltételeként netalán megkivánt más tudós fokot (15. §). Lesz önrendezkedésük is, mert a doktori s más szigorlatoknak, ugyszintén a magántanári képesítésnek rendjét is maguk állapítják meg. (16. §.)

Hogy nem a közoktatásügyi miniszter jóváhagyása nélkül, az semmit se von le ez önrendelkezés belső értékéből.

Mi nem akarhatunk kisebb értékű képzést, mint a melyet az állam megállapít és mi nem

félhetünk az állami ellenőrzéstől, mely a magyar szempontok miatt is elkerülhetetlen.

Meg van oldva a szakképzés és képesítés kérdése is és ebben fekszik a törvényjavaslat másik kiemelkedő jellem vonása.

Ügyvédi, tanári, birói, mérnöki, orvosi képesítést és oklevelet, mely a közpályára megkivánt elméleti képzettség igazolására szolgál, a javaslat szerint egyedül az állam adhat, illetve az általa tervezett bizottság. (24. §.) Teljesen új mező és új ut nyílik meg ezen rendelkezés megvalósulása által, melynek messzire kiható fontosságán nem változtat sem azon a törvényjavaslat szellemével különben is össze nem férő és elvileg is teljesen kizárt megszorítás, hogy ez eddigi egyetemek szervezete ezután is megmarad (36. §.); sem azon aggodalom, hogy esetlegesen a lelkészi és a tanítói oklevél is a közpályákra megkivánt elméleti képzettség és vizsgálat hatása alá kerül.

Van még a törvényjavaslatban egy pont, mely bennünket közelről érdekel. Megoldja a budapesti egyetemnek szántsándékkal elmosott jellegét s azt felekezeti jelleg nélküli állami intézetnek nyilvánítja. (34. §.) Felesleges rendelkezés, ha az állam kétségtelen jogait nézzük, de még sem hiába való, ha a budapesti tudomány egyetem dolgait és a róm. kath. egyház tiltakozását figyelembe vesszük. A mit azonban az egyetemi alapok rendezéséről mond a törvényjavaslat, ke-

hogy a távollevő pap meghalt Bathban vagy Cheltenhamben. Idő múltán kineveztetik utódja, — egy lelkes, határozott, komoly ember. Ez talán első állomása. Ugy vélte, hogy Sweet Auburnt egészen úgy találja, a hogy Goldsmith leírta. Vágyódva várt szívélyes fogadtatást tiszta, mosolygó, erényes falusiaktól és szívélyes, istenfélő bérlőktől. A helyet az találja, hogy sorsa a szükség és nyomor légkörébe vezette. A falusiak rosszul táplált, rosszul ruházott férfiak és nők, a kik a papot természetes ellenségeknek tekintik; a bérlők zugolódók, elégedetlenek, durva, értelmetlen hitetlenség zsákmányai, kik ritkán mennek templomba és a kik teljesen közömbösek a nyájasság és igazság gyakorlata iránt. A hely egészségügyi állapota borzasztó, és az új pap le van verve azon dolgok állapota miatt, a melyek környezik. Álmodott egy paradicsomról, és itt a legnyomorultabb bűnfészek sápadtsága, piszka és büne van.

Ez végleges eset; azonban egyáltalán nem az egyedüli példa, a mit a felelős pap papi kötelességeinek elhanyagolásáról lehet adni. Sloughton in the Marsh egy college javadalma. Nem fog valószínűleg soká igy maradni, mert a társaság igazgatója és társai, a kiket a patronatus illet, óhajtanánk eladni ezt is és más javadalmakat is, hogy több alap legyen rendelkezésökre nevelési célokra és új egyetemi intézetek fellállítására Angliában. Az évek hosszú sorát át Sloughton lelki szükségletei azon college kitünő tagjai által láttattak el, a melyhez tartozik a javadalom; ezek vagy megunták az egyetemi életet vagy a javadalmat teljesített neve-

lési szolgálataik jutalmául kapták. A jelen pillanatban a sloughtoni pap, úgy lehet, hogy a theologusok bármely kitünő osztájából való. Talán tekintélyes egyházi férfiú: székesegyházi kanonok vagy kitünő prédikáló Whitehalban, nőtlen ember, tagja az Athenaeum Clubnak, valódi lakása Londonban van, valószínűleg szállást tart Oxfordban és a mikor Sloughtonban van, azt főleg csak azért becsüli, mert tutós elvonultságra ad alkalmat neki. Távollétében van egy pár káplán, a kik valóban lehetnek feddhetlenek, de a kik, nem lévén tekintélyök, nem gyakorolhatják főnökük hatásosságát. A kitünő pap, a mikor itt van, minden vasárnap prédikál egyet, beszéde épp oly érthető lévén nyájának, mint akár egy kivonat Butler „Analogy”-jából, vagy Mansel „Bampton Lectures”-ből; és mert jó szívé, meg adakozó ember, meglátogatja hiveit és ad nekik pénzadományokat is.

Vagy tegyük fel, hogy a sloughtoni pap semmi módon nem vádolható távollét vádjával. Ott él paplakán a tizenkét hónapból kilencben és a mikor ott van, állandóan és teljesen el van foglalva. De az ő foglalkozása, a mely teljesen kimerítő, egyáltalán nem vonatkozik hiveire. A tény az, hogy fogad tanítványokat és kiad iskolai és collegiumi klasszikusokat. Mocsoktalan életű ember, nagy természetes jóssággal és mély műveltséggel. Született tanító vagy professzor. Szívesen szentelné egész életét Heidelbergben a szaktudományok kutatásának; rá lehetne bízni, hogy megtegyen mindent, a mit csak tudomány és szorgalom megtehet a latin styl emelésére az iskolában. Sloughtonban legteljesebb

vés; itt mindenképen világosabban kell látni, hogy meglehessünk nyugodva.

Ime az egyetemek és főiskolák retormjáról szóló törvényjavaslatnak három fő tagozata. Az első, mely nem csak a debreceni egyetemet teszi lehetővé, hanem arra is kilátást nyújt, hogy régi nagy iskoláink mindenütt egyetemi színvonalra emelkedhessenek s városi vagy törvényhatósági segélyvel magyar egyetemek épülhessenek.

A második, mely a szakképzés és oklevelek ügyét szabályozza. És a harmadik, mely a létező két egyetem s különösen a budapesti egyetem jellegét rendezi. Ezek az új tervezetnek a körvonalai egy nagy arányú nemzeti művelődés perspektívájába illesztve.

Ma még csak álom, de olyan, a mely könnyen valósággá lehet. Ma még csak a mese és a képzelet tündérvjátéka elvarázsolt tündér királylányról, igazabban a téli időszak által lekötött termő és tenyésző erőről, melyet felszabadít minden megújuló tavasz. Ma még csak ábránd egy színes hatalmas nemzeti törekvésről, melyet azonban a fejlődő népek életében megvalósulva szemlélhetünk.

De ha mind a természet, mind az élet ezt az igazságot hirdetik, miért kételkedjünk mi a debreceni egyetem megvalósulása felől? Miért akkor, midőn annak szükségét úgy egyházunk, mint a magyarság nagy érdekei egyformán igazolják s annak lehetőségét úgy a napról-napra

növekvő áldozatok mint az idők fejleményei is lehetővé teszik? A lelkes adakozók növekvő sorára és e jelekre tekintve az új tavaszt és a szebb idők hajnalát köszöntöm.

Dr. Ferenczy Gyula.

A mi Szeretet-Egyesületünk.

— *Ajánlva lelkész-társaim figyelmébe.* —

Körösladányi egyházközségünk testének szívét képezi az a zajtalanul és áldásosan működő keresztyéni szövetség, melyet négy év előtt „Szeretet-Egyesület” címén alakítottunk.

A nagy közönség elé csupán a „Szeghalom-Vidéki Hírlap” hasábjain került koronként pár sornyi értesítés ez egyesület működéséről. Egyházi lapokba én nem küldtem róla idáig semmit. Az erkölcsi támogatás mellett (!) pártolás hiányában kiszenvedett „Ébresztő”-ben sem dicsekedtem én ezzel az én lelki fiammal, pedig egész lelkészi pályámon — ha tettem valamit — e kis egyesület az, a melyre meglelégedéssel, hogy őszintén szóljak — gyönyörűséggel tekintek.

Most sem venném kezembe a tollat, hogy a nyilvánosság kritikus szeme elé állítsam ezt az én dédelgetett, forró naptól, szélfuvástól, lekicsinylő tekintetektől is óvott gyermekemet, ha évek óta több lelkész-társamtól nem kaptam volna felszólító levelet, hogy küldjem meg a mi egyesületünk szabályzatát. Legutóbb meg olyan jó barátunktól kaptam ilyen felszólítást, a kitől nem tagadhatom meg a várt érdemleges választ; a kinek csak azt írni, a mi pedig igaz, hogy nincs nyomtatásban meg a szabályzat, csak egy írott példányban van nekünk

mértékben megteszi kötelességét tanítványai és azok szülei iránt. Végtelenül bántaná őt, ha azt mondanák, hogy elmulaszt valamit hívei iránt. Nem szereti a halottas házat s nem világos előtte, hogy van-e joga belépni a betegszobákba, ha ragályos betegségek gyanuja forog fenn. S mégis több halottas házat látogatott meg az utolsó két évben, és nem tud egy esetet sem, melyben ha bármely híve betegségbe esett, ő nem ment volna el hozzá, ha hívták, vagy nem küldte volna el káplánját. A mi szorosabb egyházi kötelességeit illeti, templomában az isteniszteletet pontos tisztasággal és gonddal végeztetik. Beszédei teljesekek, világos, tudós tanulmányok a népies vallás és erkölcs felől, melyeket megérthet a leghanyagoltabb értelem is. Tényleg lehetetlen igazságosan vádolni őt bármely különös elhanyagolásával kötelességének, ámbár a parish szervezete éppen nem teljes. Mindamelllett a gép működésben marad, nincs elmaradás; legfeljebb lehet közöny és érdektelenség sok ponton, a hol erősebb és élénkebb érdek létezése kívántatnék. De nincs nyílt háboru a nép és papja közt, a mi teljes biztosan beáll, a hol a pap lelkiismerete által kötelezve érzi magát szembeszállni a nép akaratával. Elégedettséggel tölthet el az, hogy az orthodox úr, a száraz papok fajtája kezd eltűnni a föld színéről, és hogy az a pap, a ki hetenként három napon át vadászik, lassan-lassan ritkasággá lesz. De valószínű, hogy ezek közül egyik sem volt oly sok rossznak és magától a vallástól való idegenedés okozója, mint az a vidéki pap, a ki azt azt hiszi, hogy az ő szent kö-

telessége erőszakosan megtörni parishának egyházi hagyományait, behozni a magas anglikán szertartást, ha a hely szelleme addig protestáns és evangyéliumi volt; vagy kiirtani képirtó buzgalommal és méltatlankodással az anglikán hagyomány nyomait, ha előde keble a Pusey iskolájához tartozott. Közérzék és végtelen türelem épp oly nélkülözhetetlen a sikerhez a lelkész-nél, mint a kötelességben a buzgalom, és oly erények azok, a melyek talán egyformában voltak meg a régi iskola tényleges papjai közt, semmint az új iskola önfeláldzó, de megfontolatlanul buzgó és támadó apostolai közt.

De azt fogja vitatni sok ember, hogy az a kép, melyet itt mutattam be egy falusi papról, csak a képzelet szülte, telítve van elfogultsággal az állam-egyház iránt és hogy még egyáltalán a nem minta papokról adott azon példák, melyeket felsoroltunk, távol állanak attól, hogy eléggé kedvezőtlenek legyenek a gyakori igazsághoz képest. Sok pap a falusi Angliában, fogják mondani, részeges; mások a fizetésképtelenség rendes állapotában vannak; sok tudatlan, tanulatlan, nem csak hiányában van az ismeretnek, de hiányzik nála az óhaj is az ismeretek szerzésére. Sokan, meglehet engedni, közönyösek, gondatlanok, világiak, ruháikkal levetik kegyességüket és lelkiismeretüket palástjokban tartják. Az államtól való szétválasztás és a javadalomtól való megfosztás több vezérembere, úgy mondják, megengedi, hogy a szétválasztás főakadálya abban van, mikép nem lehet megfelelő helyettesítőről gondoskodni az angol

is — nem visz rá a lélek. De meg az a szabályzat, melyen a gyakorlati élet követelményei folytán négy év óta sok változás történt, csak olyan tájékoztató, a melynél célravezetőbbnek tartom az alábbi ismertetést, melyet — ha szerkesztő ur lesz szives helyet adni becses lapjában — egyfelől válasznak szántam az egyesületünkről tudakozódók részére, másfelől figyelemkeltőnek azon lelkészársaimra nézve, a kik az egészséges belmissziót a hit cselekedeteiben keresik.

* * *

Hogy alakult a mi kis Szeretet-Egyesületünk? — kezdem a dolgot a kezdet kezdetén.

Az 1897-dik esztendő, a melynek novemberében elfoglaltam körösladányi lelkészi állásomat, rendkívül rossz esztendő volt vidékünkre, főleg községünkre. Karácsonkor már száz meg száz hajlékba mint paizsos férfiú köszöntött be a szomorú inség. Katholikus lelkészársammal s a községi I. jegyzővel összeültünk tanácskozni, mit tegyünk? Keveset tanácskoztunk, hogy több időnk legyen a tette. A községi képviselőtestületben szóvá téve a dolgot, segélyző bizottság alakult, mely társadalmi uton pár nap alatt 1221 frt 21 krt, 22 mázsa buzát 9 mázsa tengerit, 16 véka főzeléket, 16 klg. szalonnát hozott össze a községből. A pénz nagy részén buzát s tengerit vásárolván, s a begyűlttel együtt megörletvén természetbeli adományokkal segélyeztünk mintegy 300 szegényt: kit január közepétől március végéig, kit — a tehetetlenebbeket — május elejéig, hetenként pénteken mérven ki az egy-egy hétre valót a kijelölt szegényeknek. A bizottság feloszlásakor 364 frtot, mint megmaradt összeget számolt át a községnek hasonló célra.

Ezen a szomorú, inséges télen sokszor elgondoltam hogy szegények, inségesek, nyomorgók máskor is, jó

esztendőben is itt lesznek velünk, községünk szegény-alapja évenként hamar kimerül. a nélkül hogy csak a legégetőbb szükségét is enyhíteni tudná, egyházunknak pedig szegény-alapja 105 mondd százöt forint, a minek csekély kamatja a községtől járó Simai-alap évi 14 forintjával együtt csak arra ha elég, hogy a szegény iskolás gyermekeket könyvvel ellássuk. Hát a ruha a ruhátlanoknak, a segély a községtől elutasított nyomorgóknak?! Pilanyatni segítés ott, hol váratlanul könyörületért, megmentésért kiált a nyomoruság?! Mindez honnan lesz? Minderre miből lesz? Ott a presbitérium, mondja az egyházi törvény. De a presbitérium ma csak adminisztrál másutt is, nem csak minálunk; pedig a hivek gondozásában segítő társainknak kellene lenniök. Hála Istennek olyan is kerül közöttök, ha csak elvétve is.

Három éven át én úgy oldottam meg a mi nehéz kérdésünket, hogy egyházunk 30—40—50 tehetősebb és adakozóbb hívének jó szívéhez fordultam, s a tőlök begyűlt segélyből lett csizma, ruha a szegény iskolás-gyermekeknek, a kiknek a karácsony-esti felovasás estélyén szereztünk ezzel az ünneppel örömet.

E három évet ugyanis egyházunk súlyos anyagi viszonyainak rendezésére kellett fordítanom; most templomunk és két iskolánk renoválása, toronytetők és három iskolánk ujja építése állott előttünk egyszerre halaszthatlan kötelelességként olyan időben, a mikor egyházunk terhes adósságok magas kamatai alatt roskadott s a vidékünkön akkor dúló szociálista forrongások miatt egyházi adóemelés nélkül kellett keresztül vinnünk ez anyagi bajokból való kibontakozást. Hála Istennek és elismerés érte komolyan gondolkozó egyháztanácsunknak, ma mindezekon minden rázkódtatás nélkül tul vagyunk, sőt egyházfentartási alapot is tudtunk teremteni. Ugyanazon időre esik ma szépen virágzó hitelszövetkezetünk szervezése, melynek alakításánál a magán érdeknek

egyház egyházközségi rendszere helyére a vidéki kerületekben. De mások mereven kijelentik, hogy a pap ellentéte a jó intézményeknek, hogy nem összekötő kapocs a társadalmi végletek közt, hogy sohasem tompítja el az osztályharcokat, hogy soha nem működik és nem működhetik a munkadóra való befolyásával, mint a munkás előretolt őrszeme. Ezen szempontból a pap egyházi tárgyakban a babona elvét jelenti, világi dolgokban a zsarnokság és elnyomás elvét. A helyett, hogy saját bőkezűségének tékozló osztogatója vagy mások adományainak igazságos szétosztója volna, a falusi pap rendszeresen eltéríti a halott által az élőknek hagyott adományt valódi céljától saját zsebébe. A mint ezen feljogás szerint ő a súlyos akadály világi jóllétök útján, épp úgy a multban, mint a jelenben, egyszersmind komoly, vagy éppen végzetes akadály a szegények világi felvilágosodásának. Tényleg ő egyike a gyűlöletes háromságnak — a melynek két más tagja a bérlő és a földesúr, — a mely szövetkezve van a munkás osztály ellen, és köteles ellenezni mindazt, a mi javokra szolgálna. Semmire se vezetne, ha az ily módon gondolkodó embereknek példákat mondanánk el saját tapasztalataikból, a melyekben a papság ellen való ily vádak szembeszökően igaztalanok. Ha neveket említünk, azt fogják egyszerűen mondani, hogy azok kivételek. Hogy ha figyelmüket felhívjuk oly esetekre, a melyekben a papok a népért csatákat vívtak a földesurakkal, nem csak akkor, ha valami őket érdeklő nevelési ügy volt szőnyegen, de akkor is, a mikor oly tisztán anyagi kér-

dések forogtak fent, mint egy út kérdése, vagy a tőzeg szedés joga, úgy rögtön felelnek rá egy egész hosszú sor állítólagos ellenkező tapasztalattal. A pap, a mint a mezei munkások némely vezetői leírják, félig rejtélyes ember, félig édes beszédű rabló. Titkos egyezsége lépett e földesúrral és bérlővel, hogy segíteni fogja tehetetlenégre morzsolni a parasztot és megtenni mindent, a mit csak tud, hogy a paraszt ne tudjon felemelkedni a férfiúi öntudatra, vagy teljes politikai jogainak valóságos élvezetére.

Hogy segítse magát ezen végzetes céljában, beburkolja magát babonás külsőségekbe, és segítségül hívja a természet feletti szentesítését. Ha úgy látszott is, hogy tevékenyen hozzájárult a népnevelés előmozdításához azon időben, amikor még nem voltak meg a közoktatási törvények, az csak azért volt, hogy monopoliumot állítva a népoktatásból, képes legyen az elnyomott parasztságot gátolni és hátráltatni a világosodás felé való küzdelmében. Az angol történet tényeit ő saját felekezetei céljaira használja, sőt az elemi ismereteket is egy más úton a saját reakcionárius papi uralma erősítésére veszi igénybe. Életének egyedüli célja az, hogy a munkásokat és családjaikat a tudatlanság és elnyomatás állapotába artsa. A tudomány hatalom; képzelhető-e hát, hogy ő a nevelés érdektelen barátja lehetne? Megkóstolni az előjogot vagy szabadon élvezni egy kétségtelen jogot, az felkölti a vágyat élvezni azt tovább és jobban; hogy lehef kétkedni rajta, hogy a pap, szövet-

a bizalmatlanságnak, tudatlanságnak és rosszakaratnak sok akadályával kellett megküzdenünk.

E bajok közepette melyekhez járult, hogy egyházunkban az adakozási szellem nem vott kifejlődve, mint azt a szomszédos szeghalmi fényes nagy egyházban kifejlődve látjuk — az én lelkem szeretettel csügött egy olyan egyesület alakításán, mely egyfelől a közjótékonyt az adakozási szellemet fölébreszse; a felekezeti öntudatot az együvé tartozás érzetét erősítse, ápolja; az elméket világosítsa; a szívet nemesítse, a felebaráti szeretet kötelével összekösse; a gyülekezet ifju tagjainak vezetését kezébe vegye; a hivek gondozásában a lelkesnek segélyére, mintegy jobb keze legyen; s végezze mindezt úgy, mint az egyházközség élő és élesztő szerve, annak egyenes megbízottja, evangéliumi alapján és szervezetén egy szóval hogy azon egyesület működésében az egész egyházközség keresztyéni élete nyilatkozzék meg. Elengedhetlen célképen lebegett előttem, hogy abba az egyesületbe bevonjam a hivatalos egyházközség vezetőségét és a gyülekezeti tagokat egyaránt, hogy így az egyesület olyan belmissziót végezzen, mely mindenkinek tért nyit és alkalmat nyújt az egyháztrásadalmi tevékenységre.

Tehát nem olyan egyesületre gondoltam, mely ugyan egyházi célt szolgálva az egyháztól *külön* állóan, önállóan töltsön be hivatást, akár mint jótékonyági, akár mint ifjusági, akár mint közművelődési egyesület. Ilyenek létesülhetnek egy nagy gyülekezetben, hol a munkafelosztás elve az irányadó és célravezető, de a ki olyan egyszerű eszközökkel dolgozik, minők az én rendelkezésemre állnak, az előtt az erők és eszközök egyesítése lehetett célra vezető.

Ezek előre bocsátása után — elnézést kérve a talán hosszú, de szerintem a dolog lényegére tartozó bevezetésért — rátérek Szeretet-Egyesületünk tulajdon-

képeni ismertetésére, megjegyezvén még azt, hogy a fentebb említett három év alatt kutattam ilyenféle egyesületi alapszabályok után, de én is úgy jártam, mint azon lelkésztársaim, a kik a mi egyesületünk tervezetének ismertetéséért fordultak hozzám. Végre is magam készítettem egy tervezetet, olyat, mely a mi egyházi viszonyaink keretébe beilleszthető. És azt ajánlom lelkésztársaimnak is, hogy csupán tanulmány, vagy tájékoztatóként vegyék az én alábbi ismertetésemet s egyházi viszonyaikat vegyék tekintetbe e nemü egyesület alakításánál.

* * *

Szeretet-Egyesületünk célja: a református szegény iskolás növendékek könyvvel és ruházattal ellátása; gyülekezeti szegények, árvák, elhagyottak gondozása, szegény szülők és betegek látogatása, szükség esetén segélyezése, viszálykodó házasságok békeltetésében, vadházasság törvényes házasságra lépésében közbenjárás, úgy ezeknél, mint vegyes házasságoknál a gyermekek vallásunkban nevelésére vonatkozó megegyezéseknél lelkészeknek segédkezés, a felekezeti öntudat, a vallásos hit és erkölcsi élet ápolása, templomlátogatásra serkentés, konfirmáltak lelki gondozása, e célból a „konfirmáltak családi körének“, mint fiók egyesületnek megalakítása, felügyelete, vezetése (ez a jelen év egyik teendője lesz); emberbaráti intézmények, új egyesületek kezdeményezése, alakítása, ügyes bajos szegények tanácsolása, esetleg ügyükben díjtalan közbenjárás, eljárás; egyszerűen a keresztyén szeretetnek a gyülekezeti életre kiterjedő munkálása.

Az árvák gondozásánál nem célunk árvaház alapítása. A kaszárnya rendszerű árvaházak községben költségesek és mégsem célszerűek. Egyesületünk gondoskodik, közbenjár, hogy a gondozás vagy felügyelet nél-

ségben a tulajonosokkal, mindig kész beárkolni az új utakat és elzárni a közelgető új és új holdjait?

Az Agricultural Labourer Union (mezei munkások egylete) által időszakonként kibocsátott kérdések egyike ez: Hány jótékony intézet van parishotokban, és a pap azok közt, a kik nem járnak templomba, ugyan-úgy oszt-e adományokat, mint azoknak, a kik járnak? És ismét: „Nem gondoljátok-e, hogy a papság a földesurak által hozott rossz törvényeket támogatja, a melyek pedig a fosztogatás nyílt rendszerét teszik?“¹ Ezek nyilvánvaló e kérdések nem annyira azért tételnek, hogy fétvilágosításul szolgáljanak, mint inkább azért, hogy a pap ellen való lázító szónoklatoknak anyagot adjanak. Mindennek aztán ugyanegy a vége. A tanulság változatlanul mindig az, hogy a földműves szegény mindaddig nem juthat jóléthez, míg a fekete rémet el nem űzi. A pap, így mondják vidéki hiveinek, önző célú sakálja a magas állásnak és a vagyonnak. Összejátsszik az ügyvéd, hogy elrabolja a szegénytől azon jótékonyosságok nagyobb részét, a melyek a szegény emberek javára hagytak; összejátsszik a parish orvosával — a ki épp oly rabszolga eszköze a helyi kényuralomnak, mint ő maga, — hogy szegénységbe juttassa egy rakás alacsony család útján a munkást. Ő tudja, bár az ő gyámoltalan áldozatai gyakran nem tudják, hogy a közadókból való

¹ Ezeket a kérdéseket szóról-szóra vettük át egy hosszú kérdőívről, melyet az unió egy előkelő tagja, Mitchell George intézett Anglia gazdasági munkásaihoz, az 1881-ki pünkösdi hétfőjén Yeovil mellett tartott nagy mezőgazdasági tüntetés előestéjén.

valamelyes segély politikai jogvesztést jelent. Ennélfogva állandóan arra tör, hogy a parish orvosa kezelje a paraszt feleségét vagy gyermekét, oly ovosságokat rendelve, a melyek a parish költségén szereztetnek be. Semmit sem hagynak elmondatlanul, a mit csak mondhatnak annak bebizonyítására, hogy a pap sem a városban, sem a faluban nem más, mint ellensége a szegény embernek.

Az eredménye ezen eszméknek, melyeket így terjesztenek nyomtatott röpiratok és vándor szónokok útján, még majd csak ezután látszik meg. Azt azonban maguk a töizgatók is elismerik, a kik, az egyház történetének bizonyos korszakában és az egyházas hangulat bizonyos tulzásaiból következtetve, képesek az igazolás némi színezetével támogatni vádjaikat, hogy az állam-egyházat nem lehet sikeresen megtámadni, míg a munkásosztályok nincsenek teljesen kinevelve. Hogy ha majd az 1870. és 1876-ki közoktatási törvények, a melyeket különböző nevelési fényező nem kevésbé becsesen egészített ki, mint maga a törvényhozás, megtették vala dolgukat, akkor és nem korábban lett volna helyesen megkezdhető a nép kiszabadítása a papi járom béklyóiból. Megengedik továbbá, hogy az angol egyháznak eddig is erősebb igénye volt a tekintetbevetelre és ezután is úgy lesz, a vidéki kerületekben, mint a városokban, még pedig abból az egyszerű okból, mert az önkényes haladás gépezete, mely az államegyház legbiztosabb ellensége, könnyebben található fel a városokban. Három század óta van Anglia egyháza kísértés

kül maradt árvák vagy tisztességes gyermektelen családoknál örökbe fogadtassanak, díjtalanul gondozás alá vétessenek, vagy a községi elöljáróság útján lelenházakban, magánemberekkel közkieltségen elhelyeztessenek, mielőtt anyagi ereje megengedi, árvákat magánházaknál maga egyesületünk is gondoztat, s az általa elhelyezett árvák ápolására és nevelésére felügyel.

Az egyesület céljának részletezését olvasván, azt mondhatja valaki: hát még mit nem akar ez az egyesület?

Hát kérem csak úgy olvasva sok az, különben is az intézmények és egyesületek létesítésén kívül a többi együvé fogva a gyülekezet-gondozás egy szava alá öszszefogható. És mondhatom, hogy az új egyesületek létesítésén kívül az összes megjelölt célok terén működött már és szép sikerrel egyesületünk.

Scrupulosa támadhat valakinek az egyesület közbenjárásánál, segédkezésénél a viszálykodó házások békítését, vadházások törvényes házasságra lépését és a vegyes házások megegyezését illetőleg. Az e részben támadható kételyek eloszlatása céljából már most felhívom az olvasó figyelmét a *diákónusok tisztére*, a miről lentebb leend szó.

Lássuk most az egyesület eszközeit.

* * *

A vázolt célok elérésére egyesületünk eszközei: anyagiak, erkölcsiek és szellemiek.

Anyagi eszközeit meríti az egyesület: a tagdíjakból, az egyháztanács által rendelkezésére bocsátott Simay- és szegény-alapi kamatokból, a felolvasó estélyeken begyűlt persely-pénzből, jótékony célú estélyek, mulatságok jövedelméből, gyűjtés útján befolyt vagy önkéntes kegyes adományokból.

alatt. A megpróbáltatás ideje még nem mult el és nem is mulhat el. Az államszervezetet gyümölcsseiről kell majd megítélni és éppen az aratás minősége az, a mi méltán tárgya lehet az általános gyanúnak, mielőtt azt éreztük, hogy működése előnyösen helyettesíthető valami mással és mielőtt ez a helyettesítő kézzelfogható alakot nyer és szabatosan meghatározható: a támadás új iránylatba fog térni. Most csak a támadás első műveleteit érezzük; még csak fenyegetnek a változással, de az elhatározás még nem törént meg. Az, hogy a támadás sikeres lesz-e és az államegyház nagy kísérlete nyilvánosan tévedésnek fog-e bizonyulni, nem annyira a támadó párt taktikájától függ, mint a védelemben alkalmazott tisztek politikájától. Az angol egyház jövője városban és falun ekként főleg papjainak és nem ellenségeinek kezében van letéve. Hogy a pápi uralom napjai elmúltak is, abból nem következik, hogy az angol nép egyáltalában hajlandó nélkülözni a nemzeti papság szervezett támogatását, a mig az a papság olyan, mint itt leirtuk.

Két fő nehézség van, a mik miatt néha a vidéki pap panaszkodik, hogy útja el van velök borítva. Ezek közül az egyik a bérlőktől, a másik a parishok dissenteritől (felekezeteitől) ered. Mind a két osztály tagadhatatlanul felismerhető hatalom a legtöbb angol faluban. Irányzatuk a pappal szemben lehet ténylegesen ellenzéki vagy szenvedőlegesen közönyös, vagy jóakarató és érlyes támogatás. Hogy ezek közül tényleg melyik: az gyakran a pap hatáskörén teljesen kívül álló okok kö-

Erkölcsei eszközei: a szeretetteljes közbenjárás, gondoskodás, jóra intés, oktatás, békítés, tanácsadás.

Szellemi eszközei: biblia-ismertetés, olvasás, magyarázás, vallásos, hazafias, egyháztörténelmi és erkölcsi irányu, nemesítő szórakoztató felolvasások, szabad előadások, szavaltók, énekek és konfirmáltak könyvtárának használása.

* * *

Mint hogy az egyesület, mint az egyház megbizottja működik: mindenkiben az egyháztanács felügyelete alatt áll. Számadásait évenként ez vizsgálja felül. Befolyó tagdíj- és egyéb jövedelmei úgy tekintetnek, mint az egyház részére nyújtott önkéntes adományok. Az egyesület minden ténykedéséről az egyháznak, illetve az egyháztanácsnak felelős.

Épen ezért az egyesület elnöke *hivataltól mindenkor a lelkész*, az igazgatásban pedig az egyháztanács képviselőjében a gondnok és négy kiküldött presbyter mint választmányi tag vesz részt.

Az egyesület tagjai háromfélék, u. m.: rendes, pártoló és alapító tagok.

Az egyesület minden három évben újra alakulván a rendes és pártoló tagság három évre szól; az alapító tagság egyszer s mindenkorra. A díjak fizetésére a tagok csak erkölcsileg köteleztetnek.

Rendes tagdíj egy évre 20 fillér, hogy a szegények is beléphessenek. Pártoló tagdíj évi egy korona. Alapító tagdíj 20 korona.

Tag lehet minden 12 évet betöltött férfi vagy nő. Minden 18 évet betöltött tag választó és minden 24 évet betöltött vagy házasságban élő tag választható.

A tagok egymásiránti kötelessége: a kölcsönös megbecsülés, keresztyéni szeretet, egymást eltérés s egyebek hasznoknak nézése is.

vetkezménye, de gyakrabban attól a politikától függ, melyet ő maga követ, és attól a tapintattól, melyet ő tanusít. Éppen oly sok különbség van a bérlők közt, mint a népesség minden más osztálya közt. Nagyon különböznek egymástól a szomszédos parishokban is és egy mértföld gyakran oly társadalmi rétegeket választ el egymástól, melyek közül az egyik teljesen kielégítő, a másik teljesen rossz. De egy csomóba véve őket, Anglia bérlő gazdái szembeszökő és gyors haladást mutattak fel, az utolsó huszonöt év alatt. A régi idők kis angol gazdája, a ki durva, tudatlan, makacs, piszkos, sörtől ittas vagy szesztől elázott volt, és a ki csupán annyiban állott felette munkásainak, hogy több pénze volt vágyainak kielégítésére, lassanként eltűnik. Helyébe jobb minőségű utód jött, a ki olvas és gondolkodik, a ki a nevelést nem tartja okvetetlenül rossz dolognak, a ki észreveszi, hogy a munkabérek toldalékát a szegény-adó emelkedésében fizetvén meg, rövidlátó és általában hibás politikát üz és a ki nem ellenzi többé oly vakon, hogy jelentékeny segélyvel járuljon a falusi iskolához. Így ő inkább barátja, semmint engesztelhetetlen ellensége a papnak, és azokban a falvakban, a hol a korábbi és kevésbé tisztelt példányok egyike él, rendszeren úgy tapasztaljuk, hogy osztályának közvéleménye ő ellene van.

A miként a bérlők fiai már útban vannak, hogy felülmulják elődeik erényeit, épp úgy gyorsan emelkednek leányaik is a modern műveltség magasabb fokaira. Mind jól vannak nevelve, gondosan megválasztott bent-

Az egyesület vezetését teljesítik: a közgyűlés, a választmányi gyűlés és tisztviselők.

Közgyűlés évenként egyszer az év első évnegyedében tartandó. Tárgyai: a számadások megvizsgálásáról és az egyesület működéséről jelentés tétel, három évenként tisztújítás.

A választmány áll a tisztviselőkön és egyházigazgatókon kívül az egyháztanács négy megbízottjából, 3 férfi és 3 nő választmányi tagból és a szükséghez képest három évenként megállapított számban választandó férfi és nő diakonusokból, ez utóbbiak száma jelenben 12—12; végül az alapító tagokból.

A választmányi gyűlés határoz a segélyezendők fölött: intézkedik a tagdíjak beszedéséről; (e végből nem szoktuk följárni a tagokat, a közhírré tett időben és helyre önként viszik be a tagdíjakat); intézkedik a számadások megvizsgálásáról. A választmányban beszéltetnek meg az egyesület munkálkodásának módozatai, teendői s az esetleges indítványok.

* * *

A tisztviselők a következők:

1. Elnök, a ki összehívja és vezeti a választmányi és közgyűlést. Előterjesztést tesz a segélyezések s egyéb szükséges teendők iránt. Rendezi a felolvasó estélyeket. Eljár a polgári hatóságoknál elhagyott szegények, árvák, segélyezése, gondozása, szegényházban, illetve lelenházban vagy magánosoknál elhelyezése ügyében; irányítja és vezeti az egyesület egész munkálkodását, e célból jogában áll igénybe venni intézkedéseivel a vál. tagok szives közbenjárását. Szükség esetén 5 koronáig utalványozhat.

2. Alelnök, a ki elnök elfoglaltatása esetén vezeti a vál. gyűléseket, de az ilyen gyűléseken segélyezés-

nél vagy az elnök által írásban beterjesztett ügyeknél egyéb nem tárgyalható.

3. Jegyző, a ki az egyesület írásbeli dolgait végzi.

4. Gondnok (pénztárnok) a ki az egyesület vagyongazdálkodója. Könyvet vezet és beszámol a befolyt tagdíjakról, adományokról, ki- és beutalásokról, általában bevételekről és kiadásokról. Az alapító tagdíjakat, melyeknek csak kamatja használható föl az egyesület céljaira, pénztáratnál elhelyezi, a betéti könyvet megőrzi.

5. Diakonusok. Különösen fontos szerep és munkakör jut ez őskeresztény egyházunk szervezetéből vett férfi és nő tisztviselőknek. Ők az egyesület mindenféle szettektől szemei, mindenüvé elérő, hogy úgy mondjam lábai és kezei. A felsorolt célra közreműködni bár minden tagnak erkölcsi kötelessége, mégis tapasztalásból mondhatom, hogy e diakonusok nélkül nem sokra haladnánk. Ők néznek utána, hol van szükség segélyezésre, keresztényi beavatkozásra, a szeretet munkáira. Ők az elnök valóságos segítőitársai. A hova az elnök, a lelkész el nem érhet, vagy eszélytelen volna saját magának személyesen beavatkozni, e diakonusok közül választ, mindig a körülményekhez képest alkalmas közbenjárót. Tény, hogy nagy körültekintéssel jár az ő felhasználásuk a viszálykodó házasságok békítésénél, vadházasságok törvényes házasságra lépésénél, vegyes házasságok megegyezésénél. De mikor már ismeri jó részben a lelkész a gyülekezeti viszonyokat, kellő belátással eredményesen használhatja föl a diakonusok közreműködését. Ne essék dicsékedésként, — mondhatom, hogy csak lelkészkedésem első évében volt némi kárunkra a vegyes házasságoknál kötött megegyezés, később mindig javunkra, de éppen az utóbbi években hogy e téren szép eredményt értünk el (igy tavaly egy megegyezés volt kárunkra 7 (hét) javunkra), ebben sokat köszönhetek a diakonusoknak, főleg bár nem tettek egyebet, mint felhívták figyelmemet előre egy-egy kötendő vegyes házassá-

lakó iskolában nyerve neveltetésüket. Ha van valami kifogásolandó műveltségükben, az talán az, kissé több oktatást nyerhetnének a háziasszony egyszerű kötelességeiben. De ez meg jó a tapasztalattal, addig pedig az a hatás, a mit odahaza gyakorolnak a zene, könyvek és virágok iránti hajlamaikkal, kitűnően művelő hatású. Oly műveltségük van, mint a milyen általában az előkelőbb hölgyeknek és oly modoruk, a mely fölér a rendes szalonmagaslatig. Röviden: új és jobb erőt jelentenek a vidéki Anglia berendezkedésében, a mely erő valószínűleg hivatva van, hogy épp annyi jót okozzon saját módja szerint, mint a mennyit másfelől az iskolások és az iskolába járásra ügyelő bizottságok okoznak.

A mi a disszidenteket illeti, szükséges különbséget tenni a felekezetiesség közt a szerint, hogy az a vidéki kerületben vagy a városokban mutatkozik-e? Az utóbbiakban rendszeren többé vagy kevésbé politikai színezetet vesz fel és gyakran támadólag lép fel az államegyház, mint intézmény ellen, és a papok ellen, a kik annak közegei. Az előbbieken ritkán van bekeverve bármilyen politikai pártszinben, ámbar befolyása a vidéki lakosságra Anglia némely vidékén nagy. Wesley és Whitfield hatása még maig is érezhető. Mindazokban a megyékben, a hol Wesley John valaha prédikált, különösen Cornwallban, emléke fenmaradt és együttműködve a felbuzduló kelta vérmérséklettel, még mindig fölme egy mélyen ápoltt népies hitnek. Hasonlóképp: Anglia északi részén a disszidentek nagy tömörséggel és

erővel vannak szervezve a gyárlakosság közt. De e kivételekről eltekintve, általában azt fogjuk tapasztalni, hogy egyes családok lelki igényeik kielégítésének dolgában csak vagy a pap valamely valódi vagy képzelte mulasztása miatt vagy az egyházas tapintatnak valamely sajnálatos hiánya folytán vagy személyes okok valamely különös csoportosulása következtében hagyták el a hivatalos templomot a kápolna kedvéért. A mezői vidékeken a bérlő és munkások egyaránt előszeretettel vannak a templom iránt a kápolnával szemben. Születés, halálozás vagy házasság esetén és az élet minden ünnepeles pillanatában rendszeren a templom szolgálatához fordulnak. De ámbar az egyház tagjainak tartják magukat, azt hiszik, hogy szabadon járhatnak a kápolnába, ha a templom tanítása nekik hamisnak vagy haszontalannak látszik. Társadalmi viszonyaik gyakran hozzájárulnak e felfogás megerősítéséhez. Vér vagy házasság szerint tiszta disszident családokkal állva összekötöttesben, sokat elfogadnak rokonaik vallásos előítéletei vagy teológiai érzelmei közül. Hogyha a teológiai dogmák tárgyában szívesség, udvariasság, helyes belátás és tapintatos türelem nyilvánul, ha a pap lefegyverzi a disszidenteket, megmutatva, hogy sem nem fél tőlük, sem nem gyűlöli őket, sem nem gyanakszik rájuk, hogyha hallgatóságát gyakorlati érdekük szerint oktatja, eszében tartva, hogy minden tannak van gyakorlati oldala, ha oly nyelven szól, melyet mindnyájan megértenek, hogy ha nem hangoztatja tulságos előszeretettel a felekezeti különbségeket, — akkor minden valószínűség szerint, ha csak

ságra, a mi fontos oly esetben, midőn sem a völegény sem a menyasszony nem községünkben született volt, így keresztlevelet tőlem egyik sem vevén ki, csak utólag a polgári anyakönyvbe betekintés vagy hirdetés útján jutott volna tudomásomra az ilyen házasság. De sok egyéb esetet is hozhatnék föl.

Látható, hogy a diakonusok helyesen vagy nem helyesen választásától sok függ. Csak buzgó, igaz vallásos, tevékeny, idejét és fáradságát nem kimélő, a gyülekezet előtt tisztességben s becsülésben álló egyháztág lehet jó diakónus. A mi diakónusaink bár, pár kivétellel a szegény osztályból valók, mondhatni mind ilyenek. Valóban gyönyörűség nézni, milyen örömmel vesznek részt a keresztyén szeretet, a gyülekezeti élet munkáiban.

Az egész egyesület működésének archimedesi pontja azonban az elnök, a lelkész. A fenti módon szervezett egyesület vele áll vagy esik. Én tapasztalásból annyit mondhatok, hogy egészséges, céltudatos, egyöntetű belmissiót lehet végezni ilyen egyesülettel, a melylyel tulajdonképen csak segítő munkatársakat szerez a lelkész a gyülekezet belterjesebb, áthatóbb gondozására; mert egymagunkban 5—6 ezer lelkes gyülekezetben, hol irodai és lelkészi funkció elég elegendő van, bizony nem sokra érünk vagy legalább is mindenüvé nem érünk el.

Nem mondom én hogy kifogástalant, tökéletes alkottam a mi egyesületünkkel. Más társam más viszo-

nicsenek valami igen makacs-fejű vezérek befolyása alatt, nemcsak nem lesz semmi baja disszertéivel, hanem azokat temploma legszorgalmasabb látogatói közt fogja látni.

Nem szabad elfelejteni, hogy az angol vallás — különösen a vidéki kerületekben — nagyon sokat köszönhet a disszerték jótékony hatásának, főleg a mi a mult időköt illeti. A mikor a jelen század első harminc éve alatt az angol egyház tevékenysége és hatása a legalacsonyabb fokon volt, a legtöbb helyen a disszertizmus volt az egyedüli tényező, mely megtartotta a keresztyénség életerejét. Az a szellem, a mely ma lelkesíti az államegyház papjait, mint testületet, talán feleslegessé teheti a disszerték ily szolgálatait. A papok nagy részének gyakorlati tapasztalata megerősíti ezt a felfogást. Egy parish lelkésze a ki Nyugat-Anglia legfelekezetiesebb részeinek egyikében él, nemrég azt a megjegyzést tette egy asszonynak, a kinek kunyhójában beszólt, hogy fél, hogy elhanyagolja a vallást, mert sohasem látta őt a templomban. Az asszony azzal válaszolt, hogy „ő mindig a kápolnába jár”. „Nagyon örvendek — felelt gyorsan és tapintatosan a pap, — hogy ezt hallom; csak azt óhajtom, hogy menjen valahová imádni Istent. Kérem is, járjon pontosan saját kápolnájába”. Ismételve mintegy három hónap mulva látogatását, megjegyezte: „Remélem, rendesen járt a kápolnába azóta, mióta utoljára itt voltam?” „Sohasem voltam azóta — vala a válasz — a kápolnába”. „Sajnálom — szólt a pap — hogy így van, de hát miért nem?” „Hát — kérdezte látható meglepetéssel az asszony — nem látott engem? Mióta itt volt utoljára, azóta minden vasárnap az ön templomába járok. Azt gondoltam, hogy mert ön nem fakad ki a kápolnába járók ellen, szeretném önt meghallgatni”. Ez igaz történet s oly tanulságos, hogy legalább is gondolatébresztő. A disszerték befolyása egymagában még sohasem okozta egy falu szétszakadását és a templom elhanyagolását. A legtöbb esetben, a hol ezek a dolgok előfordultak, azt fognak találni, hogy az egyház képviselői és vezérei által követett eljárás volt az, mely a disszertékből hatalmas támadó testületet nevelt és engesztelhetetlenül ellenséges táborba vezette őket.

nyok közt jobbat teremthet. Ez a mi viszonyaink közt eddig szükségét pótol. Ennek is semper reformari debet. S mert miniszteri megerősítésre az ilyen egyesületnél nincs szükség, elég az esperesi megerősítése a szabályzatnak, az a reformálás is könnyen megy.

Hadd szóljak még pár szót egyesületünk működéséről.

A tagok száma átlag 500—600. Ezek közt pártoló tag 50—60; alapító tag 6, közöttök egy 50 koronával.

Segélyezünk könyvvel átlag 30—40 gyermeket, ruhával ugyanannyit. Segélyezünk 3—4 szegény családot. Elhelyeztünk örökbefogadtunk több árvát. Szegény betegek, szülő nők segélyezéséről társadalmi úton gondoskodtunk. Legutóbb egy szegény napszámos neje hármas ikreket szült. Gyűjtött neki az egyesület 57 koronát, kieszközölt jöltevéknél tejet, élelmezést.

Sokat irhatnék egyes dolgairól ez egyesületnek; de már is hosszúra terjedt ismertetésem; s talán szerénytelenség vádja is ér, mint az egyesület alakulásánál s működésénél is ért már bennünket. A gáncsoló, kicsinylő tudatlanságot, gúnyt csak a munka diadala szégyenitheti meg. A jó munkás a nemes célra néz előre! A Krisztusért gúnyt, szidalmat elszenvetni nem fáj.

Kérem lelkésztársaim szives és becses elnözését, ha ez ismertetés elolvasásával hiábavalóra fordították idejüket.

Körösladány, 1906. jan. 24.

Tóth József
lelkész.

TANÜGY.

Mindent a maga helyén és idejében.

(Reflexió a H. N. K. E. M. szabályrendeletére).

Ha én beteg vagyok, az orvosom arra kényszerít, hogy a szobában maradjak. Sőt meg is fenyeget, hogyha kiteszem a lábam az istenadta szabad levegőre: elpusztulok.

Ugyanez az orvos, mihelyt eltávozik lakásomból — a háztetőkről predikálja, hogy a szoba levegője petyhüdté teszi a szervezetet, megrontja a vért, tönkreteszi az ellenálló képességet stb., tehát csak egyedül a tiszta, szabad levegő az, ami éltet és elevenít.

S ennek az orvosnak úgy a beteg, mint az egészségesek szempontjából igaza van.

Társadalmi berendezésünk — egyházi és világi — egyaránt beteges. Orvosra van szüksége. Lelkiismeretes orvosra, ki ne azért tartsa a beteget a szobában, hogy több látogatási díjat számíthasson fel a maga számára és ne azért predikálja a levegőt, hogy mennél több betegre tegyen szert a nyálkás, egészségtelen levegő által, hanem szóljon és tegyen mindent a maga idején — önzetlenül; sok a csenevész intézményünk, mivel sok a baksist hajhászó diplomátlan orvos. Nem kevesebb azoknak a betegeknek a száma, kiknek a támadások és förmedvények, intrikák és terrorizálások durva szele ellen az enyhe levegőjü szoba menhelyet nyujtana, legalább addig, mig elülne az ajkpittyeszetők fuvása s a nagy magasságban hordott orrok trüsszentése s végre a kényszerített betegek kijöhetnének a szobából s kényszerített munkátlanságukból felszabadulva, crejüket a lelkes és önzetlen vezetők nélkül oly igen szükölködő társadalom javára használhatnák.

De mennyinek nincs melegedő szobája, nyugalmas

munkát biztosító menhelye! Mennyi igazi erő vergődik lánczra kötve a beteg szobában, mennyi húzódik vissza a széltől, míg nem kimulik e nyavalyás világból, anélkül, hogy érvényesülhetett volna egy nagy cél: az előhaladás érdekében. Ezeket felszabadítani: a jók közös érdeke.

Az önzetlenek tömörülésére van szükség azokkal szemben, kik a nagy összességből, természetellenes csoportosulások által, összeverődve a maradiság csontbéklyóit vetik az előretörökrekvők lábaira, hogy „a gyorsabb mozgás közben meg ne sérüljenek”.

(Hallva ez óvó félelemmel teljes aggodalmat: Krisztusnak az a palástja jut eszünkbe, melyet az inquisitorok öltöttek magukra).

Szükségünk van a jók tömörülésére azért is, mert e hatalmi érdekkörök helye és ideje az ököljog kora volt. Mindent a maga helyén és idejében!

A jók gyávasága talán az ok, hogy ez emberesebb korban is hatalmaskodhatnak az igazi erők felett? Nem az!

Utálnak azokhoz a fegyverekhez nyulni, mellyel letiportattak. Mik ezek a fegyverek? Önzés, haszonlesés, csalafintaság, a jóhiszeműség kizsákmányolása hatalmi vágyból, vagy a butaság legyezgetésére.

Rut fegyverek az erőszak fegyverei, melyeknek villogását látva, meginog abbéli hitünk, hogy az erős győzi le a gyengét, mivel nap-nap után azt tapasztaljuk, hogy az erőszak győzi le az erőt.

Természetellenes, beteges állapot ez s mennyiségileg ki nem fejezhető kár az, ami ebből a társadalomra hárul.

Vagyis: teljes igazsága van Farkas Imre mezőturi ténitónak s a vele egy nézetben levő tanító társainak mikor egyháztársadalmunk jobbitása, erősbitése érdekében szervezkedésre, tömörülésre hívják a jókat, haszonváras nélkül is cselekedni tudókat.

Az erős állítja szembe az erőszakkal az a tervezet, melyet a hevesnagykunsági e. m. tanügyi bizottsága boesátott nyilvánosságra.

Hívó szózat ez a jók tömörülésére s a lekötött erők munkába állására.

S ha „erkölesileg nyomorult napjainkban” egyházunkra nézünk bátran mondhatjuk: *kellő időben*, sőt itt-ott a XXIV-ik órában. Tehát helyén és idején való dolog.

Az erők megbecsülését is jelenti e tervezet. Ez pedig — a multakhoz viszonyítva, mely a tanítót még az iskola belső életének kormányzására sem hitte alkalmasnak, sem a felügyeletnek megfelelő való gyakorlására nem tartotta elég erősnek — nagy haladás.

Az erők megbecsülését, azoknak a megfelelő helyen való felhasználását nagyszerűen mutatják azok az angol és az amerikai városok, hol még az iskolás gyermekben rejlő erőt is úgy kihasználják p. o. az iskolai fegyelmezésben, hogy ott a tanító fegyelmezése huszadrangu kérdés, mert azt elvégzik magok az önkormányzattal bíró gyermekek. Nálunk még a szemöldök összehúzástól kezdve végig egy hosszú scálán . . . próbálódik ki a katonás fegyelmezettség és fegyelmezni tudás. Sőt, mert „fegyelem nélkül nincs tudás” (!?) nálunk első rangu kérdés.

No de nem erről van különösebben szó, hanem arról, hogy Türon is Debreczenben is állítsassék ki-kik és mindenki a maga helyére, hogy a személy is az ügy is dülőre jusson. Elég volt már a fonákságokból. A papból legyen püspök s ne országgyűlési képviselő; közoktatásügyi miniszternek ne fiskális, vagy mérnök állítsassék, hanem tanügyi ember.

Ha Dániában, Svédországban cultusminiszternek is bevált a néptanító, csak nálunk nem volna alkalmas arra, hogy a munka megosztás elvét a lelkésszel együtt saját egyházában, valóra váltsa, realizálja?

S ha az állami iskolai gondokügyi elnököknek legkisebb tekintély csorbulása sem esett azáltal, mert néptanítók igazgatták az iskola beléletét s az igazgatók az iskolai ügyek referensei, vajon a mi reform. egyházunk iskolaszéki elnökeinek megadatott hatalmas tekintélye szenvedne-e az által, ha minden tényérnyi papiros alatt nem az ő nevek állana. Bizony ezt senki se hiszi.

Ime mennyire kisszerű dolog ez, s mennyire nem lényeges s mégis sok helyütt ez az akadály annak, hogy az elv — a munka megosztás elve — reális valósággá legyen, ki-ki odaállítván, ahol legtöbb jót tehet.

Helyes uton halad tehát a hevesnagykunsági e. m. tanügyi bizottsága s azok a tanítók, kik a fenti elvnek tervezetökkel *alakot* adnak a saját területükön fennálló viszonyok és körülmények számbavétele mellett. S viszont önmaguk ellen tanuskodnak, kik bármiféle fajtájú gyöngeségből, nem nagy gyöngédséggel, „merényletnek” neveznek el olyan *szándékolt akaratot*, mely mielőtt még ténnyé válnék, eltűr ugyan egy kis jóakaratu simitást, de hogy agyonüttesék, arra nem szolgált. És az agyonütés *helytelen és időszerűtlen* is volna, mivel egyfelől jogelvonást, tehát további tétlenségre kárhooztatást, másoldalról pedig a jogok további tultengését jelentené s nem fedné sem a munka megóvással, sem az erők kellő helyén és idején való felhasználásával kapcsolatos, egyedül helyes gondolatot.

Akik az igazgató tanítóóságoknak olyan egyházközségekben leendő felállítását, hol egynél több 10—20. 50—60 tanító van, helytelenítik; ám nézzenek tul a kerítésen s látni fogják, hogy a művelt angol és szabadgondolkodó és praktikus amerikai még a gyermekben meglevő képességeket is okosan kihasználja.

Ezek után arról lehetne szó, hogy a mely egyházközségben 40—60, vagy ennél is több tanító van, egy, vagy több igazgató tanítóóság állítsassék-e fel.

A jövő egyháztársadalmi berendezésünkre is kihatólag szerintem annyi igazgató tanítóóság állítandó fel, ahány az egyházközségben a lelkész.

Idővel ugyanis, majd t. i. mikor a munka megosztás elve egyházaink által is befogadott elv lesz, majd ha a cura pastoralis — valódi értelme szerint — realizáltatik, annyi egyházközségre oszlik fel minden nagyobb egyházközség, ahány lelkésze van, vagy lesz. Ilyenformán az igazgató tanítóóságoknak felállítására első lépés lenne a helyes berendezkedésre.

Hogy a parochialis köröknél felállítandó iskolai igazgatóóságok — a körökben okvetlen kifejlő nagyobb foku munkásság és nemes verseny — magára a népiskolára, tanügyre is mily nagy hatással lennének, annak fejtegetése szorosán véve nem tartozik-e rövid hozzászólás keretébe, az az előttünk álló eredmények ismerése után már természetesnek látszik, hogy ha akar kis, akár nagy egyházközségben, a tanítónak — az iskolához kapcsolható indokolt jogai és kötelességei kapcsán, tulajdon, vagy élvezeti jogáról esik szó, azt minden gondolkodó embernek, különösen kik egyházuk előhaladását is szívőkön viselik: helyeselni, sőt támogatni kell. Mert e támogatással azt érzük el, hogy az a tanító, (nem firtatom itt az okokat) ki annyi évek óta erőszakosan visszatartatott a szoba — petyhüdt idegeket termelő — levegőjében, ha szabad levegőre jut, megizmosodva, megacézéleződva, munkakedvének teljességében, sokkal többet használhat az iskolaügynek s követve egyházának, mint eddigi állapotában.

Sem az egyházakra, sem a lelkési karra nézve nem utolsó fontosságú kérdés, hogy vajon 2—3 ezer ember vegetál-e, vagy pedig szívvel-lélekkel munkálkodik.

Németország most készít új népiskolai törvényt; az a Németország, melytől mi, évszázadok óta szálítjuk a nálunk divatos iskolai bölcsességet. E magasan járó felfogásáról előtünk híres országról hihetnők, hogy a népoktatási törvényjavaslat megkészítése előtt, a tanügyi társadalom minden olyan tényezőjéről kivette a feleletet, mely feltételekből — egy minden szükséges praktikus dolgokra kiterjedő törvény összeszerkeszthető. Csalódni emberi dolog. Nem így van. A szuronok hegyén ágoskodó Németország a visszafejlődés útjára tért, mert erőszakkal nyomta el az erőt. Egy kezdődő gyengeségnek előhírnöke ez.

Ebben legalább ne kövessük őket, mert nekünk az erők feláldozása vesztünket jelentheti.

Ami magát a részletes javaslatot (L. Debr. Prot. Lap f. évi 6. sz.) illeti, nincs sok mondani valóm. Ha a helyi viszonyoknak megfelel: egészében véve jó; sőt amennyiben sem a fennálló törvényeket, sem a törvényes, itt ott a szokás jogokat nem érinti: általános érvényű is.

Ha pedig az egésznek intencióit tekintem, nagy örömmel azt látom, hogy az itt el nem számlált sok-sok lenyelt keserűség után sem veszett ki a tanítóságból az igazi, a hamisítatlan, mondhatnám egyben-másban: naiv lelkesedés. Ezt fel nem használni haszon nélküli való oktalanság lenne.

Mindössze a 8-ik pontot tartom egészében elhagyhatónak, vagy legalább abban a részében, mely a református iskoláknál soha sem divatozott, különben is gyűlöletes kémrendszert honosítaná meg.

A 9-ik pontban is némi személyes szabadság korlátozását látom abban, hogy a havonként megtartani javasolt tanítótanársági gyűléseken az iskolaszéki elnök okvetlen jelen legyen.

A tanítóknak a havi értekezletről való elmaradása miatt bekövetkező feljelentés, a javaslatban is említett betegségi okon kívül — csak az esetben indokolt, ha a havi gyűlések iskolai időben tartatnak. A hitványul gyenge jövedelem ugyanis mellékfoglalkozásra kényszerít csak nem minden tanítót. Debreczenben p. o. nem lehet a hétnek egyetlen napján, a napnak egyetlen óráján sem olyankor gyűlést bívni, hogy arról 2—3 tanító távol ne volna kénytelen maradni: a nagyobb kenyér miatt. Ezt gondolom — másutt is figyelembe kell venni.

Ami az egy — vagy több igazgatói tanítói állás kreálására vonatkozik, arról már fentebb elmondtam a mit jónak láttam, e helyen csak a felett való örömmnek adok kifejezést, hogy a tanítóság e régi törekvése Turon már megért.

Adja Isten, hogy példa lehessen Debreczennek is, más nagyobb egyházunknak is.

Csurka István.

Népiskolai tanterv.

Az egyházkerületi tanterv előkészítő bizottság f. 14-én tartotta gyűlését nt. *Dávidházi János* esperes ur elnöklete alatt. Jelen voltak: Soltész László szoboszlói, Győri Lajos h.-n.-kunsági esperes, kenderesi lelkész, Szele György debreceni lelkész, Görömbei Péter sza-

bolcsi esperes, nagykállói lelkész, Orosz István debreceni, Sáfrány Lajos nagyváradai tanítóképezdei igazgató, Nagy József, debr. tanítóképezdei tanár, Sinka Lajos az orsz. ref. tanítóegyesület elnöke, Ritoók István kabai tanító, Kiss György debreceni gyakorló iskolai tanár, Somogyi Pál nyug. tanítóképezdei tanár, mint a bizottság tagjai.

Bizottsági gyűlést megnyitja elnök, üdvözi a tagokat s miután felolvassa a ft. e. ker. közgyűlésnek idevonatkozó határozatát, felhívja bizottság figyelmét a népiskolai tanterv munkálat fontosságára s egyuttal röviden jelzi, hogy ezen tanácskozás első teendője: megállapítani azon alapelveket, melyek a végzendő munkának kiindulási pontját, tehát fundamentumát képezhetik, úgyszintén azon módokat, melyek lehetővé teszik a bizottsági tagok egységes munkálkodását.

Ezen elnöki előterjesztésből kiindulva, beható eszmecsere keletkezett, melyből minden bizottsági tag alaposan kivette a maga részét s a teljes három órai tanácskozás leszűrődött eredménye a következő határozatokban lett összefoglalva:

1. Tanterv szerkesztésénél alapul veendő a régi, már kipróbált e. ker. tanterv s ezen alapon állva az új állami tanterv tanulmányozása és az egyh. megyéktől beérkezett vélemények figyelembevételével, az új anyagok, mint kézügyességi oktatás, gazdasági s művészeti tárgyak (ez utóbbinál csak az anyag nagysága) kellő és alkalmas beosztásával szerkesztessék meg új népiskolai tantervünk.

2. A tanterv egységes, de az anyag beosztásánál osztott és osztatlan iskolára való tekintettel állapítatik meg a tanmenet, s ugyanígy szerkesztendő az órarend.

3. A tanterv kidolgozására nézve, az anyag csoportok szétosztása mellett négy szerkesztőbizottság alakul, melyek az első pont alatt felvett elv alapján önállóan megszerkesztik az egyes csoportokat, beosztják az anyagot, megállapítják a tanmenetet, minden tárgyhöz csatolván rövid útmutatást. A csoportok elkészülte után összeül a teljes bizottság, megállapítja az egységes tantervet s ezen munkálatot a tanügybizottság elé terjesztik.

A csoportok a következők:

a) Vallástan, Ének. b) Nyelvtan, földrajz, történet. c) Mennyiségtan, gazdaság és testgyakorlat. d) Természettani tárgyak, kézügyesség, kézimunka.

Ötödik bizottság elnök vezetés s tetszés szerinti megalakítása mellett, az egyh. megyék által beterjesztett általános kívánalmakat teszi tanulmány tárgyává s készít arról javaslatot.

4. Gazdasági és kézimunka tárgyak a vtdékre és főfoglalkozásra való tekintettel lesznek mindenütt megállapítva, t. i. erre nézve — a megszabott keretek közt — az elrendezést az egyh. megyék és tantestületek eszközölhetik.

Ezek a határozatképen leszűrt alapelvek, mely a bizottság munkálkodásának irányt szabnak.

Eset még szó az országos Bocskay ünnep előkészítéséről is, erről az ügyről, mely ma mindenütt mozgatja a lelkeket. Egy alkalmas program kidolgozásával egyhangulag *Sáfrány* Lajos a nagyváradai tanárképző tanára bízott meg.

Tudósító.

GYÁSZROVAT.

BÓDOGH BÉNIÁMIN

1819—1906.

„Kit az istenek szerettek, tanító-
nak tettek.“

Beóthy Zs.

Egy igaz ember szerető szíve szünet meg dobogni ez új esztendő első hónapjának 22-én. Nyolcvanhét évre terjedő hosszú életéből ötvenet töltött el hivatalában s pedig megszakítás nélkül egy helyben. Annak a községnek, mely január 24-én könnyezve állotta körül az öreg, a szeretett mester egyszerű ravatalát, alig van egyetlen egy férfi tagja, ki nem az ő „keze alól“ került volna ki.

Aldásos, hosszú életének adatait röviden összefoglalva a következőkben adjuk:

Bódogh Beniamin született Debrecenben, 1819-ben, szept. 17-én. Iskoláit itt végezte az elemitől kezdve a theológiáig. A theologiai tanfolyam elvégzése után az akkori szokás szerint Tiszadobra (Szabolcs megyébe) ment három évre rektornak 1845-ben, végezvén egyúttal a kápláni teendőket is. Ez alatt az idő alatt megszerették a dobiak, ő is megszerette a dobiakat s ennek következtében ott maradt a 3 év leforgása után állandó rektornak. És hogy ez a viszony közte és a község között az igazi szeretet érzelmén alapult, mutatja az, hogy két emberöltőre terjedő rektorkodása alatt soha sem jutott eszébe, hogy onnan elpályázzék.

1848-tól 1895-ig tanított megszakítás nélkül, tanítványainak és az egész községnek osztatlan szeretetéből merítvén lelkiismeretes munkálkodásához az erőt. Ekkor, nem annyira erőinek fogyatékát érezve, mint inkább azért, hogy utódának helyet adjon, lemondott hivataláról s kedves foglalkozásainak élt.

1851-ben megnősült, nőül vévén Bódogh Erzsébetet, előkelő dobi polgárleányt, aki egész haláláig hűséges élettársa volt s a ki most megtört szívvel kísérté ki hosszú útra kelt társát a temetőbe, negyvenhat évi házasság után.

Bódogh Beniamin nem volt közönséges tanító. Már tudásával, képzettségével kitűnt. Nemesak azért, mert a theológiát elvégezte s papi pályára volt képesítve; hanem azért is, mert magasabb iskoláinak megfelelő nézőpontra helyezkedve folyton művelte, gyakorolta magát. Tehetsége kivált a nyelvekben tűnt ki. A latint és zsidót az iskolából hozta magával, de folytonosan gyakorolta benne magát, hogy el ne felejtse; emellett már rektor korában, mikor Andrassy Manó gr. ifjú nejét magyarul tanította, egészen megtanulta a német nyelvet. Sőt kuriózumból megtanulta az oláh és cigány nyelvet is úgy, hogy tudott beszélni ezeken a nyelveken is. Emellett haladt a korral. Lapokat járattott s sok ideig ezen a réven jutott hozzá a község a nagy világ eseményeinek megismeréséhez.

Ez a komoly, igazi tudás már feltétlen tiszteletet szerzett neki hívei közt. Azonban, amivel szívöket megnyerte, az az ő áldott jó szíve volt. Szerette az embereket, de kivált szerette a gyermekeket. Neki magának nem adott a gondviselés gyermekeket s azért meleg lelkének minden érzését tanítványaira pazarolta. Összes

volt tanítványai nevében mondhatom, hogy a legőszintébb szeretettel csüggöttünk rajta valamennyien, mert még pálcájának suhogásából is irántunk való szeretetét éreztük kiáradni.

Sok más tanítóval együtt ő is megeáfolta a „quem dii oderunt, paedagogum fecerunt“ — latin közmondást, noha sokat emlegette. Reggeltől estig iskolájában volt, tanítványaival foglalkozott; szünetekben a „könyvtár“ szobájából vigyázott a játszók lármázó csoportjaira s odacitálta be, akik mértéket tartani nem tudtak s bizony akárhányszor statárium szerűleg végrehajtotta sajátkezűleg a megérdemelt fenytést. De abban a híres könyvtári szobában nemesak nádpálca volt, hanem jutalomra szánt csemegefélék is. Amilyen igazságosan megbüntette a rend ellen való vétséget, épen olyan jóleső örömmel jutalmazta azokat, kik tanulásban s magaviseletben magukat kitüntették. A rektor bácsi perecei s egyéb anyagilag csekély értékű csemegéi olyan becsben állottak előttünk, mint Cornelius Nepos emlékezése szerint a görögök őskorában az egyszerű eserkoszoru: törtük magunkat érte, mert rendkívül boldoggá tett bennünket az a tudat, hogy rektor bácsi meg van velünk elégedve.

Es ő az iskolából kikerült növendékeitől sem vált el. Vasárnapoként a felnőttek az iskola udvarán gyülekeztek a templomba s rektor bácsi ott beszélgetett velök az udvaron, vagy egymás után mentek be hozzá a könyvtárba s vitték onnan a következő hétre való olvasmányt magukkal. 5—600 kötetből álló könyvtár volt ez, melyet rektor bácsi és szeretett komja, a nagyműveltségű Szeremley József dobi pap, később böszörményi esperes a nemzeti és világirodalom színejavából válogattak össze. Gyöngyösit, Gvadányit, Dugonicsot, Csokonait már ott olvastuk elemi iskolás korunkban; ott olvastuk az újabb magyar irodalom kiváló termékeit, kivált a novella és regényirodalom remekeit: Fáy, Kisfaludy Sándort és Károlyt, Jósika Abafiját és történelmi regényeit, kiváltképen Jókait. De ott olvastuk már ugyancsak gyermekkorunkban nemesak Robinzont, a vékföldi lelkészt, Tamás bátya kunyhóját, hanem Dumas-nak, Hugó Viktornak és Dickens-nek örökszépségű remekeit is. Természetesen ezek az olvasmányok közvetlen érzéki benyomásokat hagytak maguk után, melyeket az elméleti belátás nem vezetett, de — hála Istennek — nem is rontott! Akkori olvasmányainak hatása ma is élénken elevenedik fel lelkemben, s hogy örömmel, lankadás nélkül törekedtem tanulói pályámon kitűzött céloim felé, ma is ezeknek az olvasmányoknak, no meg az áldott lelkű rektor bácsi buzdításainak tulajdonítom, tulajdonítjuk mindnyájan, kik tanítványai voltunk.

Iskolai tanításán kívül azonban nagy hatást gyakorolt tanítványaira, vagyis az egész községre, példaadása, élete, cselekedetei által. Olyan életet élt, amelyet tanítással foglalkozó minden embernek élnie kellene: kivánatos mintaképül szolgált mindnyájunk előtt. Senkinek soha kedvében nem járt, kegyét nem kereste; de mindenkinek, s kivált előljáróinak megadta a magáét; amit tudott s amije volt, ha a maga megrontása nélkül tehette, mindenkinek segítségre sietett vele s bölcs emberhez illően hála nem számított s éppen ezért nagyon keveset csalódott; jószívűsége sohasem szavakban, hanem tőle telhető tettekben nyilatkozott; a népszerűséget nem kereste, de nem is tagadta, hogy a köztisztelt állandó melege nagyon jól esik neki s erre ő nagyon sokat adott; lekötelezően tudott órákon át társalogni egyszerű földmivésekkel, de a műveltek társaságának is ő volt a községben a középpontja; rendkívüli

érzéke volt a dolgok humoros oldalról szemlélésére, nagyon szerette a tréfát, de soha senkit tréfájával meg nem bántott; a legutolsó gyermekkel s a faluvégi cigányokkal is a legbarátságosabban elbeszélgetett, ezért mindenki bizodalommal, tartózkodás nélkül közeledett hozzá, de a köteles tiszteletről soha senki vele szemben meg nem felejtkezett. Szóval: határozott egyénisége, érintetlen jelleme és tettetést nem ismerő, áldott jó szíve volt, a ki tanítványainak romlatlan lelkét magához tudta bilincselni. Bizonyára tudta, vagy legalább is érezte, hogy jó tanító csak az lehet, a ki szereti tanítványait s a kit szeretnek tanítványai. Tudta, hogy kivált a zsenge gyermeki lélek tanítójáért szereti s tanítója miatt utálja meg a tanulást. Olyan volt, mint Pestalozzi: szeretetével, példájával szerzett magának tanítványai előtt *feltétlen tekintélyt*, ami nélkül nemesak az alsó fokon, de még a legmagasabban is igazi tanítás, nevelő hatású oktatás el nem képzelhető.

Kis körben töltött be hivatást, de betöltötte becsülettel, úgy, ahogy Isten tudnia adta. S hogy mindehez adott neki erőt: áldotta Istenét. Vallásossága is olyan mély, olyan igaz volt, mint egész élete. Hivatalban léte alatt kötelességből is ott kellett lennie a templomban; de, hogy nem pusztán kötelességből volt ott, megmutatta 10 évi nyugalomban léte alatt, a mikor soha egyetlen alkalmat el nem mulasztott, hogy az Urat dicsérje. Még a halálát megelőző napon, január 21-én is buzgón énekelt megszokott helyén, a kápláni székben, melyen hatvan esztendőn keresztül rajta kívül csak az ünnepi légátusok ültek.

Híres volt énekéről; kiváló tanítóságát egyházmegyéje is elismerte, mikor őt a kiváló tanítók sorában is az elsők között örökítette meg.

Jól végzett élet után, tanítványai seregétől könnyezve távozott a megboldogult hosszú útjára. Életében nem kereste a dicsőséget; de éppen azért megérdemli hogy halála után tudomást vegyenek róla mindazok, akik a becsületes munkát tartják az emberi élet első feladatának.

Sok száz tanítványának halálját tolmácsolva bücsúzom el tőle: legyen áldott emlékezetete!

Dr. Gulyás István.

KÜLÖNFÉLÉK.

Emléket Tóth Sámuelnek.

„Akik sokakat igazságra vezérelnék, azok mint a menny csillagai lényenek mindörökké.“
Biblia.

Régen várom, hogy az egyházi lapok hasábjain megzendül a kegyelet, az emlékezet bús elégiája, néhai nagyérdemű Tóth Sámuel egyházkerületünk egykori aranytollu főjegyzője sirja felett. Régen várom, hogy avatottabb toll az enyémnél gyűjtja meg sirhalmán az emlékezet örök világu szövétnékét és hint sirjára cypruslombokat.

Hiába váraoztam eddig!... Ennélfogva én ki hajdan szintén az ő lábainál ültem mint igénytelen tanítvány, ki az ő emberi erőt meg-

haladó munkássága, tevékenysége előtt meghajlom. „vakmerően hivatlanul“ előállok és emléke iránt érzett hálám, kegyeletem, hódolatom lerovandó, bátor vagyok az ő volt tanítványaihoz, paptársaimhoz egy indítványt, kérelmet intézni, jól esik lelkemnek sirjánál meggyújtani az emlékezet fáklyáját.

Korunk a hála, az elismerés, az emberdicsőítés szép korszaka.

Ha ily hálás e kor, akkor adózzunk mi is az igazi érdemnek, Tóth Sámuel emlékezetének, ő nem rakott maga alá mesterséges polcokat, hogy nagynak láttassék, mert tudta azt, hogy csak a hitvány üveg darabot kell napfényre vinni, hogy csillogjon, míg a gyémánt a sötétben is láttatja magát. A jeles a koporsóból is kitör s eget kér!...

Rakjunk össze filléreinkből azért egy tekintélyes összeget (legalább 2000 koronát) mely összeg „Tóth Sámuel“ alapítvány címet viseljen, melynek kamatját egy szegénysorsu theologus ifju élvezze.*

Ez lenne ő hozzá illő emlék... ez ércnél (aere perennius) maradandóbb alkotás lenne részünkről. Tóth Sámuel nagyon érdemes erre. Ne engedjük, hogy nevét elmossa az idő, elmossa az enyészet. Sirjánál ez alapítvány, örökké égő csillag gyanánt ápolva.

Ki nem ismerné közöttünk az ő sok oldalu érdemeit?... Ki iránt e kerület annak idejében oly nagy hálátlansággal viseltetett.

E szavak irásánál, érzem, hogy szelleme megfogja kezemben a tollat, s hallom midőn szelleme sugja: „Ne többet!“ „Köszönöm ezt neked!“ „De ne zavarod tovább álmaidat!“ „Ennyi elégtétel elég nekem a sirban!“ Reszket a toll kezemben, s lámpám lobogó lángjába elmerülve elgondolkozom, talán vétkeztem e jeles férfiú ellen, hogy siri álmaít megzavartam? Engedje meg!

Tehát a sirban is van elégtétel? Igen! Csak is ott van, nem e földön, e föld a végzetlen igazságtalanságok hazája, tökéletlen itt még a napsugár is!

Az Andrásnyak ősi fészkeben Kraszna-Horkán, az ősi kastély folyosóján e szép latin felirat olvasható: „Reges pyramidum Egypti conditores absorbit oblivio, justorum glorium grata servat memoria.“ Magyarul: „Az egyiptomi pyramisokat állított királyok elenyésztek a feledékenységben, de az igazak dicsőségét megörzi a hálás emlékezet.“

E gyönyörű latin felirat nagyon ráillik *Tóth Sámuel* sirkövére is!

Tisztelettel kérem azért e lap tudós s sok-

* Ha nem „lumen mundi“ is, csak szegénysorsu legyen. K.E.

érdemü szerkesztőjét, hogy indítványom érdekében lapjában állandó rovatot nyisson. Bár szavaim ne hangzanának el nyom nélkül a pusztában.

Tóth Sámuelben „nagy ember dőlt ki Izráelből“ az ő aranytollát mindenféle luddollal pótozni nem lehet. Nem zavarom tovább álmaikat! Jól esett lelkemnek sirhalmára tenni e cypruságot.

Kósa Ede.

— **Egyetemi admányok.** A kollégiumi pénztárhoz legutóbb a következő adományok érkeztek az egyetem céljaira, u. m. Mogyorósi Ferenc 100 kor. Érmelléki egyházmegyében gyűjtés 21 kor. 40 f. Hódmezővásárhelyi gyűjtés 400 kor. Mikolai egyháztalok 45 kor. Homoki egyház 40 kor. Misztófalui egyház 60 kor. Aranyosmedgyesi egyház 50 kor. Szamoskőrödi egyház 3 kor. Szarabereki egyház 100 kor. Kiskolesi egyház 40 kor. Pettvényi egyház 20 kor. Apai egyház 16 kor. 10 f. Mezőturi Szegedi Kiss István ünnepély jövedelme 1300 kor. Patóházai egyház 14 kor. Felsőbányai egyház 100 kor. Lökös Jánosné 100 kor. Hajdumegyei népbank 100 kor. Nagyköleszi egyház 20 kor. Király Antal békényi lelkész 30 kor. Vámfalui egyház 20 kor. Dobozy Kálmán egyh.-megyei világi tanácsbíró gyűjtése 118 kor. Nagypaládi egyház 100 koronás alapítványa. Avasújvárosi egyház alapítványa 140 kor. Látható e kimutatásból, hogy sok másokon kívül a nagybányai egyházmegye megye elől a gyűjtés terén szép példával. Hiszszük, hogy e szép példa követéséről közelebből örvendetes hiradást tehetünk közzé.

— **Orgona-bál Vámospéresen.** A v.-pécsi református egyház nagytiszt. Nagy Dániel lelkész ur ügybuzgó működése folytán a fellálitandó orgona céljaira igen kedves mulatságot rendezett, melynek tisztja jövedelme 180 korona volt. Felülfizettek 48 koronát. A táncvigalom erkölcsi és anyagi sikere méltán dicséri a hívek áldozatkészségét s a lelkipásztor hathatós tevékenységét.

— **Vallásos felolvasások Máramarosszigeten.** Már jeleztük lapunkban, hogy a szigeti lyceum kebelében tavaly létesült *Bethlen-kör* ez ideig tölpre is elkészítette felolvasó ciklusának tervezetét, amelynek értelmében november 26-án és azóta minden második héten vasárnap délutánoként a tornacsarnokban igen nagy közönség jelenlétében tartják meg felolvasásaikat és előadásaikat az egyháznak hivatal szerinti és önkéntes, világi papjai, tanárai. *Bede László* vallásnár, a kör elnöke, volt az első felolvasó, azután *Jakobinyi Péter* tanár, majd *Szikszay Zoltán* esperes voltak az előadók. Az előbbi a vallás igazságairól, az utóbbi a vallásos nevelésről értekezett. Január 21-ikén *Dr. Pap Tibor* jogakadémiai igazgató tartott népszerű előadást *Kálvin* Jánosról, ismertetőn élete és működése történetét, s egyház szervezeti tanait és alkotásait. Legközelebb február 4-én dr. *Gergely György* jogtanár olvasott fel a *missióról*. Kiindulva Krisztus isteni missiójából, előadta az apostolok térítői munkálkodását s megemlékezve a középkori missió aberrációiról — a protestantizmus kül- és belmissiójára nézve az apostolokat s magát Krisztust ajánlotta mintaképül. Végül a református belmissiónak szükségességét fejtegette s az egyháztársadalmi teendők sokaságára mutatott rá. A következő felolvasó febr. 18-án *Dobay Sándor* főgymn. igazgató, aztán márczius 16-án dr. *Szilágyi Antal* jogtanár lesz, akik a magyar protestáns egyháztörténelem köréből vá-

lasztanak tárgyat. Mindenik estélyt éneklés és imádkozás vezet be, s mindenik szemmel láthatóan növeli a protestáns öntudatot a legkülönbözőbb koru és rangú hallgatókban, kik között tulnyomó számban vannak a nők s nem egy más felekezettel is láthatni.

— **A tanügyi kör Szigeten megkezdte működését.** Dr. Pap Tibor elnök tartott először magas színvonalu s mégis igen élvezetes előadást Nietsché-ről, erről a sajátos filozofusról, akiről annyit beszéltek s beszélnek a lefolyt két évtizedben barátai és ellenségei. A felolvasás, mely Nietsché-t objective, de azért igazán lendületesen ismertette, rendkívül mély hatást tett s mindenestre igen kitünő nyitánya volt a tanügyi kör új szabad lyceumszerű felolvasó ciklusához — melyben legközelebb *Jakobinyi Péter* tanár fog előadásával sorra kerülni. Általában jól esik konstatálnunk, hogy e körben is, amely pedig egyesíti Sziget városnak egész tanügyi társadalmát — a ref. lyceum tanárai vezetnek.

— **Halálozás.** Nagy István bihar-diószegi jegyző f. hó 12-én hunyt el 37 éves korában. Az elhunyt közkedveltségü ferfiu fia volt Nagy István érmelléki esperesnek, aki csak néhány évvel ezelőtt vesztette el theológiát képzett fiát Sándort. A súlyos csapások által lesújtott agg apát nem tudjuk emberi szavak által megvigasztalni, csak a vizsgálatások Istentől kérünk számára lelki megnyugvást az irtózatoss megpróbáltatások között. Az elhunyt Nagy István jegyző temetése f. hó 14-én ment végbe óriási részvét mellett. A templomban Veress István b.-diószegi lelkész imát, a temetőben a kartársak nevében *Cirják Károly* kólyi jegyző tartott bucsuztatót. az elhunyt özvegyet s két árvát hagyott hátra. Béke poraira.

Tartalom-jegyzék: Farsangban. Jánosi Zoltán. — Az egyetemi törvénytervezet. Dr. Ferenczy Gyula. — Az angol falu. — A mi Szeretet-Egyesületünk. Tóth József. — Tanügy: Mindent a maga helyén és idejében. Csurka István. — Népiszkolai tanterv. Tudósító. Gyász-rovat: Bódogh Bénéámin. Dr. Gulyás István. — Különitélek

FELELŐS SZERKESZTŐ: DR. FERENCZY GYULA.

Pályázat.

A sárospataki ev. ref. főiskola igazgatósága pályázatot hirdet egy akadémiai tanszékre, amelyhez a főkönyvtárnoki állás is hozzá van csatolva.

A tanszék tárgyai: 1. A magyar irodalomtörténet, kapcsolatban a magyar prot. irodalom történetével. 2. A művelődéstörténet, esetleg a szükséghez képest más bölcsészeti tárgy. Heti óraszám 6. A főkönyvtárnok teendőit a Kormányzati Rendszabályok 48. §-a szabályozza, de naponként egy hivatatos óránál kevesebbet nem tarthat.

Pályázhatnak oly református vallású magyar állampolgárok, akiknek e tanszékre „doktori képesítettségük és egyszersmind egyetemi előadásokra jogosítottaságuk, illetőleg magántanári képesítettségük van; vagy pedig, akiknek nincs ugyan ilyen képesítettségük, de tudományos munkálkodásuk által e tanszékre való képzettségüknek kiválóbb bizonyítékát adták.“

Teljes képesítéssel bíró tanár fizetése 4000

korona, melyből 3400 kor. törzsfizetés, 600 kor. lakáspénzt; teljes képesítéssel nem bíró egyén, képesítése megszerzéséig, — amire három évi határidőt kap, — rendkívüli tanár lesz, 3200 kor. fizetéssel, melyből 2600 kor. törzsfizetés, 600 kor. lakáspénz. A fizetés öt ötéves korpótlékkal emelkedik, beszámítottán a rendkívüli tanári működésben eltöltött idő is. Az első korpótlék 200 kor. a második, harmadik, negyedik 400—400 kor., az ötödik 600 kor.; a teljes korpótlék tehát 2000 kor. A más tanintézetnél rendes tanári állásban megszakítás nélkül eltöltött évek úgy nyugdíjjogosultság, mint a korpótlék tekintetében teljesen beszámíthatnak.

A megválasztott tanár az országos tanár nyugdíjintézetnek jogositott és kötelezett tagjai. Állását 1906. szeptember 1-én kell elfoglalnia, székfoglaló értekezését pedig az igazgató-tanács által meghatározandó időben megtartania.

A pályázati kérvények a tiszáninneri ev. ref. egyházkerület főtiszteletű közgyűléséhez intézve, keresztlevéllel, életrajzi vázlattal, a védkötelezettség lerovását, a képesítést, az eddigi alkalmazást igazoló okmányokkal s esetleg az irodalmi működést feltüntető kimutatással felszerelve 1906. április 15-ig nyújtandók be a főiskola akadémiai igazgatóságánál.

Az illető tanár a tavaszi egyházkerületi közgyűlésen fog megválasztatni.

Sárospatak, 1906. február 9.

A főiskola igazgatósága.

Pályázat.

A rozsályi ev. ref. lelkész-tanítói állomásra pályázat nyitattik. A föld és terményből álló fizetés — hivatalos megállapítás szerint 756 kor. és állami kiegészítésül 1073 kor. 84 ft nyer — tehát az egyház IV-ed osztályu — pályázni óhajtok — kellőleg felszerelt okmányaikat Széll György espereshez (Avasujváros) márczius hó 12-ig terjesszék be. Az állomás ápril 24-én foglalandó el.

Kelt Debreczen, 1906. febr. 14.

Kiss Áron,
püspök.

Pályázat.

A máramarosugocsi ev. ref. egyházmegyébe kebelezett tivadari lelkészi állomásra.

Ezen állomás évi javadalmazása készpénzben, terményben földhaszonélvezetben és legeltetési jogban áll s egyházmegyeyileg 640 korona

41 fillerre van értékelve, melyhez 1600 koronáig 950 korona és 59 fillér fizetés kiegészítés van megállapítva s így az állomás IV. osztályu.

A képesítési okmányokkal és legutóbbi keletü szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt pályázati kérvények 1906. márczius 10-ig, Szikszay Zoltán espereshez Máramarosszigetre küldendők.

A megválasztott lelkész állomását a választás jogerőre emelkedése után azonnal elfoglalni köteles.

Debreczen, 1906. febr. 15.

Kiss Áron,
püspök.

Pályázat kántortanítói állásra.

Alantírott egy olyan nyugalmazott vagy nyugalomba vonult kántort vagy tanítót keresek, kinek jó hangja és jó írása van. Egyelőre más teendője nem lesz, mint az énektanítás az áll. elemi iskolában az énekvezérség és az irodabani segédkezés. Ezért biztosít alantírott részére 600 koronát. Orgonázni tudók előnyben részesülnek. Levélbeni megkeresések alantírotthoz Tekeháza (u. p. Királyháza) intézendők.

Koncz Sándor,
ref. lelkész.

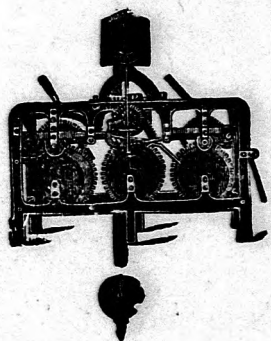
— „Antidol“ a legjobb gyógyszer: fejfájás ideges fejfájás és nátha ellen. A szert nem kell bevenni, néhány csepp a tenyéren eldörzsölve, s használati utasítás szerint belelegezve, azonnal megszünteti a bajt. Sok ezer ember használja s mindenki csak jót mond róla. Kérdezze ismerőseit, hogy használta-e már az Antidol-t, amely nagyszerű hatásáért arany éremmel lett kitüntetve. Egy üvege ára 1 kor. 20 fill. és 35-ször mulaszthatja el vele fejfájását. Kapható: **Grósz Nagy Ferencz** gyógyszer-tárában Debreczen az Arany egyszarvúhoz.

Toronyórák

palota-, városházi-, gyári- és lak-tanya berendezését a legelőnyösebbben eszközli

Mayer Károly utóda
Müller János
első magyar óragyár
= gőzerő berendezéssel =

Budapest, VII., Csömöri-ut
50. saját házban.

Képes árjegyzékek és költségvetések bérmentve.

Király balzsam

Köszvény és
csuz ellen.

☞ ☞ Legujabb gyógyszer. ☞ ☞

Ezen balzsam legujabb gyógyszer ugy belsőleg, mint külsőleg mindenféle fájdalmak ellen. **Király-balzsam** készítményem mint házi szer szükséges, hogy minden háznál kéznél legyen, mert ugy belsőleg, mint külsőleg kitünő hasznos szer.

Belsőleg gyomorfájásnál gyomorgörcsnél esikarásnál, fejfájásnál azonnal hat s legjobb fájdalomcsillapító.

Külsőleg tekintélyes orvosok ajánlják **köszvény**nél **csuz**nál továbbá meghűléseknél, **fog** és **fejfájás**nál pár perc alatt hat. Igen hasznos gyógyszer még szájvizhez cseppentve rossz lehellet szagtalanítására. **1 üveg 2 k 65 f.** Utánvétellel **3 üveg 6 kor. 65 fill.**

Magyar ember nem használ mást, csak a híres Hajdusági pedrót !!

mely legjobb hajusznövesztő és ápoló szer az összes hajuszpedrő készítmények között. Hatása gyors és biztos.

Postán 3 dobozt 3 K. 15 fillérért. 6 dobozt 6 K. 65 fillérért bérmentve utánvétellel küld a készítő.

Grósz Nagy Ferencz

„Arany-egyszaru” gyógyszerára a hol minden bel- és külföldi gyógyszer-különlegességek eredeti árakban beszerezhetők.

Novotny Antal

harangöntőde és
vasharanglábgyár

Temesvár - Gyárvaros.

Ajánlja magát több évi szavatolás mellett régi harangok újraöntésére, valamint új harangok és teljes harangsoportok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére. Különösen ajánlja saját találmányu új modern átlukasztott

harangjait

melyek felső részükön a hege-düchez hasonló S alakú nyílásokkal vannak ellátva és azért erősebb, terjedelme sebb és mélyebb hangok, mint régi modoruak. Ily szerkezetű 327 kgos harang hangban egyenlő 461 kgos régi modoru haranggal. Ajánl továbbá fogatható vertvas-koronákkal, régi harangok ilyenekkel való újra szerelését és vertvas-harang állványokat. Költségvetések és képes árlapok díjmentesen szolgáltatnak. — Az 1896 orsz. kiállításán milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

ALAPITTATOTT

1845-ben.

ALAPITTATOTT

1845-ben.

A nagytiszteletű lelkészek, tanárok és tanító urak figyelmébe!

Van szerencsém szives tudomására hozni, hogy a

téli idényre

raktáram mindennemű **férfi és fiú ruhákkal** dusan fel van szerelve.

Nagy választékban, elegáns kivitelben, tartós anyagból, szolid árak mellett beszerezhetők.

férfi és fiú öltöny, felöltő, szalon ruha, gyermek costum esőköpeny

— (havelock), iskola ruha, zsinatkabát, palást, főveg, stb. —

Mérték szerint külön osztály. Ev. ref. papi egyenruhák.

Különös figyelmébe.

Nagy előnyben részesülnek azon t. vidéki szülők, kiknek fiai helyben hallgatják az iskolai előadásokat, mert részökre nálam vásárolt ruhákat díjtalanul javítom és vasalom.

Kitünő tisztelettel

NEUMANN M.

es. kir. udvari szállító, elsőrangú az ország legnagyobb ruha üzlete

DEBRECEN, Piac-utca 49., a m. kir. főpostával szemben.